

ლექცია 8

თვალსაჩინოების მასალისა და გრაფიკული ორგანიზატორების როლი ენისა და საგნის ინტეგრირებულ გაკვეთილზე

თვალსაჩინოების მასალის გამოყენება ბილინგვური განათლების პროცესში

იან ამოს კომენსკიმ თავის ნაშრომში „დიდი დიდაქტიკა“ დიდაქტიკის ერთ-ერთ უმთავრესად თვალსაჩინოების პრინციპი მიიჩნია: „ოქროს კანონად უნდა იქცეს პირობა: მოსწავლეებს უნდა მეცეთ უფლება, შეიგრძნონ ყველაფერი, რაც კი შესაძლებელია შეიგრძნონ შეგრძნებების დონეზე: ხილვადი - მხედველობით, ხმა - სმენით, სუნი - ყნოსვით, გემო - გემოთი, შესახები - შეხებით.“

რატომ არის ხილვადობა ასე მნიშვნელოვანი?

კომენსკის აზრით, რა ენასაც არ უნდა ვასწავლიდეთ – მშობლიურ ენასაც კი – უნდა ვაჩვენოთ ნივთები, რომელთა განმარტებაც სიტყვებია და უნდა ვასწავლოთ სიტყვებით გამოთქმა ყველაფრისა, რასაც ვხედავთ, რასაც ვეხებით, რასაც ვჭამთ, რათა მეტყველების პროცესი და აზრი ყოველთვის პარალელურად მიმდინარეობდეს და ორივე ვითარდებოდეს ერთად. არავის არ შეიძლება წავაკითხოთ ის, რაც მას არ ესმის, ან მოვთხოვოთ იმის განხილვა, რის გამოთქმაც მას სიტყვებით არ შეუძლია.

ვიზუალური საშუალებები დამხმარე სასწავლო საშუალებებია, რომელთაც აჩვენებენ, დემონსტრირებას უკეთებენ გაკვეთილზე, რათა უფრო გასაგები და ადვილად აღსაქმელი გახდეს სასწავლო მასალა, მიწოდებული ინფორმაცია, თეორიული აზრი და ასე შემდეგ. ვიზუალურ საშუალებებს, ჩვეულებრივ, სასწავლო პროცესის გარკვეული საფეხურის საჭიროებებისა და მოთხოვნების, ასევე მოსწავლეების ასაკიდან გამომდინარე თვისებების შესაბამისად ამზადებენ. მათ აჯგუფებენ ბუნებრივ, ხელოვნურ და სიმბოლურ ვიზუალურ მასალად.

ვიზუალური მასალა შეიძლება იყოს:

- ა) ბუნების ობიექტები (დემონსტრირების დროს, ექსკურსიებზე და გასეირნების დროს),
- ბ) სპეციალურად შექმნილი საშუალებები (პლაკატები, სქემები, გამოსახულებები, ფოტო სურათები, ნახატები, გეომეტრიული ფიგურები, მულიაჟები, გრაფიკული ცხრილები, ტაბულები),
- გ) სიმბოლური საშუალებები (რუკები, გლობუსები),
- დ) მოდელები (აპარატები, ხელსაწყოები),
- ე) საეკრანო საშუალებები (კინო ფილმები, დიაფილმები, დიაპოზიტივები და სხვა),
- ვ) აუდიოვიზუალური საშუალებები (ვიდეო ჩანაწერები, აუდიო ჩანაწერები).

ტრადიციულად გამოიყენება ვიზუალური სწავლების მეთოდის ორი ჯგუფი:

- ილუსტრირების მეთოდი (სასწავლო მასალის ამსახველ საშუალებებთან დაკავშირებული - პლაკატების, რუკების, ნახაზების, სქემების, გამოსახულებების, ფოტოსურათების, გრაფიკების, დიაგრამების, ტაბულების - გამოყენებასთან);

- დემონსტრირების მეთოდი (რათა ნაჩვენები იყოს სივრცითი სასწავლო საშუალებები);

ილუსტრირება პროცესია, რომლის მიზანია თეორიის გარკვეული კანონი ან მოვლენა უკეთ გასაგები გახადოს მაგალითის, ვიზუალური საშუალებების, სიტყვიერი განმარტებების, მოძრაობის და ასე შემდეგ დახმარებით.

დემონსტრირება შესაძლებელია ვიზუალური მასალის დამზადების დროს, სასწავლო ექსპერიმენტების დროს მათ შესახებ შეფასებების და განმარტებების გზით, ანუ მასწავლებლის, მოსწავლის ან სხვა პიროვნების მიერ ნათქვამის გამოყენებით. დემონსტრირება შესასწავლი ნივთის, ობიექტის, მოვლენის ცოცხლად დაკვირვების შესაძლებლობას უზრუნველყოფს, ამგვარად, შესაბამისი სასწავლო მასალის შინაარსის უკეთესად გააზრებას და ათვისებას უწყობს ხელს.

ვიზუალური სასწავლო მასალის გამოყენება რომ ეფექტური გახდეს, მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს და გავითვალისწინოთ რამდენიმე პირობა და მოთხოვნა:

- სასწავლო პროცესში ვიზუალური მეთოდების გამოყენება მოსწავლეების ვიზუალურ მხატვრული აზროვნების განვითარებას უწყობს ხელს; ააქტიურებს ყურადღებას და შემეცნების უნარს; კონკრეტიზაციას უკეთებს სასწავლო ან გამოსაკვლევ თეორიულ საკითხებს; ნაწახ მოვლენებს უკეთებს სისტემატიზებასა და კლასიფიცირებას; სწავლისადმი ინტერესს უკეთებს სტიმულირებას (შესაბამისად, პოზიტიური მოტივაციის ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს); პროცესის და მოვლენების მოდელირების შესაძლებლობას იძლევა, რომელთა რეალურ დროში დაკვირვება შეუძლებელია; სასწავლო მასალის ათვისების დონის შესახებ კონკრეტული ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობას იძლევა;
- არ შეიძლება ხილვადობა თვითმიზნად იქცეს. ვიზუალური მასალის ოპტიმალურად გამოყენება ნიშნავს ამის მიზანდასახულად კეთებას, სასწავლო გაკვეთილის მიზანთან და ძირითად დავალებასთან კავშირის გათვალისწინებით. ხილვადობის მეთოდი უნდა დაბალანსდეს სხვა მეთოდების გამოყენებით.
- ხილვადობა შეიძლება ახალი სასწავლო მასალის ახსნის დროს იყოს გამოყენებული, ასევე უკვე ნასწავლის განმტკიცებისთვის და შეფასების დროს. მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს რომ ვიზუალური მასალის გამოყენება გაკვეთილისთვის გამოყოფილი დროს საგრძნობლად დაზოგვაში გვეხმარება.
- ვიზუალური მასალის დამზადება შეუძლია მასწავლებელს (გამოყენების წინ ან გამოყენების დროს) და ასევე მოსწავლეებს (ინდივიდუალურად ან ჯგუფებში, წყვილებში მუშაობაში). დამზადებულ მასალაში მასწავლებელს თავისუფალი

ადგილების დატოვება შეუძლია, რომელიც შემდგომ მოსწავლეს შეეძლება შეავსოს (მიახატოს, მიაწეროს რამე, ან რაიმეს სახელი დაარქვას).

- ვიზუალური მასალის გამოყენების დროს უნდა დარწმუნდეთ, რომ მას ყველა მოსწავლე კარგად ხედავს.
- მნიშვნელოვანია მოსწავლეების ასაკობრივი ჯგუფისთვის დამახასიათებელი თვისებების გათვალისწინება, მეხსიერების დომინანტი სახეობები.

* * *

საშუალო სკოლაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გაკვეთილის იმგვარად დაგეგმვას, რომ გეგმის თითოეული კომპონენტი შეესაბამებოდეს მოსწავლეთა შესაძლებლობებს, ითვალისწინებდეს მათ ინტერესებს და ხელს უწყობდეს შინაგან მოტივაციას. ინტერესის აღძვრასა და შინაგანი მოტივაციის შექმნაში დიდი როლი ენიჭება რესურსებს, კერძოდ კი, თვალსაჩინობას.

გაკვეთილის ან გაკვეთილების დაგეგმვის დროს ძალზე მნიშვნელოვანია განვიხილოთ, თუ როგორ უნდა გამოვიყენოთ რესურსები მიზანმიმართულად და ეფექტიანად. ამისათვის უნდა განვსაზღვროთ:

- თემა
- სამიზნე ჯგუფი - რომელი ასაკის მოსწავლეებისათვის არის განკუთვნილი სასწავლო მასალა;
- სასწავლო მიზანი - როგორ დაეხმარება რესურსი საგნისა და ენის შესწავლას;
- მოსალოდნელი სასწავლო შედეგები - რა შედეგებს მოელით მოსწავლეებისგან ამ რესურსების გამოყენებით.
- რეკომენდებულია, რესურსის გამოყენებამდე გავეცნოთ მისი ეფექტიანობის განმსაზღვრელ კრიტერიუმებს:
- რა არის რესურსში ისეთი, რაც ხელს შეუწყობს მოსწავლეთა მოტივაციას?
- რა არის რესურსში ისეთი, რაც ხელს შეუწყობს გამოცდილების საფუძველზე, პრაქტიკით სწავლას?
- როგორი იქნება ამ რესურსის გამოყენების უკუგება, ანუ გააცნობიერებენ თუ არა მოსწავლეები, როგორ შეუწყო ხელი რესურსმა სწავლის პროცესს კლასში, რამდენად შეუწყო ხელი თანამშრომლობას, რა ისწავლეს ერთმანეთისგან და მასწავლებლისაგან მისი დახმარებით?
- შეუწყობს თუ არა ხელს ეს რესურსი ნასწავლის უფრო უკეთ გააზრება-გაგებას საგანში?
- შეუწყობს თუ არა ხელს ეს რესურსი ნასწავლის უფრო უკეთ გააზრება-გაგებას ენაში?

მაია ინასარიძე, ნინო შარაშენიძე, გიორგი გახელაძე, ენისა და საგნის

ინტეგრირებული სწავლება დაწყებით სკოლაში;

„საიმედო“, თბილისი, 2010, გვ. 26-33

გრაფიკული ორგანიზატორები

ბილინგვური სწავლისა და სწავლების დროს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენება. ეს ხერხი კარგად შეესაბამება ორი სასწავლო საგნის სწავლების მიზნებს (მეორე ენისა და რაიმე სხვა საგნისა). გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენებით, მასწავლებელი უზრუნველყოფს როგორც საგნის მასალის, ასევე ენის ათვისების წარმატებულობას.

გრაფიკული ორგანიზატორები და მათი ფუნქციები:

გრაფიკული ორგანიზატორები ინფორმაციის სტრუქტურირების ხერხია – მოწესრიგების (დაჯგუფების) უმნიშვნელოვანესი ხერხი.

- გრაფიკული ორგანიზატორები ინფორმაციას ვიზუალურად გვაჩვენებენ.
- გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენება აქტიურ სწავლას უწყობს ხელს. მაგალითად: საშინაო დავალების (სავარჯიშოების) შესრულების დროს, მოსწავლეები იმ ენას იყენებენ, რომელზეც ლაპარაკობენ, კითხულობენ, წერენ, ისმენენ, ფიქრობენ, ხოლო ინფორმაციის გრაფიკულად განლაგების დროს ისინი იყენებენ როგორც ნაცნობ, ასევე უცნობ ინფორმაციას.
- გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენება მასწავლებელს და მოსწავლეს შორის თანამშრომლობას, ანუ კოოპერატიულ სწავლებას, უწყობს ხელს.
- გრაფიკული ორგანიზატორები გვხმარება ტექსტის ვიზუალურად მოწესრიგებაში (მის გაგებაში). მათი გამოყენება შეიძლება:

- 1) ტექსტის ან ახალი მასალის წაკითხვის წინ,
- 2) წაკითხვის შემდეგ,
- 3) წერის ან დავალების წერილობით შესრულების წინ,
- 4) ტექსტის ან დავალების განხილვის დროს,
- 5) დისკუსიის დროს,
- 6) დასკვნების გაკეთების პროცესში და ა.შ.

- გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენება მოსწავლის სასწავლო თემის შესახებ არსებული ცოდნის დადგენაში (გააზრებაში) გვხმარება, ასევე – ახალი ცოდნის ათვისებისთვის მოსწავლეების მომზადებაში.
- გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენების დროს, მოსწავლე და მასწავლებელი ერთმანეთისგან სწავლობენ (მასალასაც, ერთმანეთის გაგებას და ერთმანეთთან ურთიერთობას). ბილინგვური სწავლის პროცესში ასეთ თანამშრომლობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. მოსწავლეები საკუთარი ცოდნის

სტრუქტურირებას სწავლობენ და აქედან გამომდინარე სწავლის საკუთარ სტრატეგიას ირჩევენ.

- გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენება როგორც ვიზუალური, ასევე სიტყვიერი (ვერბალური) ინფორმაციის გამოყენებას განაპირობებს. ეს მოსწავლეებს შესაძლებლობას აძლევს, აირჩიონ, ვარიანტი გაუკეთონ სწავლის სტილს, საკუთარი შესაძლებლობების გათვალისწინებით.

გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენების უპირატესობები:

- შეგვიძლია გამოვიყენოთ ისეთ აუდიტორიაში, რომელშიც მოსწავლეების ენის ცოდნის დონე სხვადასხვაა.
- შეგვიძლია გამოვიყენოთ ისეთ აუდიტორიაში, რომელშიც მოსწავლეების ათვისების უნარის დონე სხვადასხვაა.
- შეგვიძლია განვავითაროთ და გავაფართოოთ ლექსიკური მარაგი.
- მოსწავლის ცოდნას აწესრიგებს, ხელს უწყობს მისი დისკუსიის უნარისა და შესაძლებლობის განვითარებას, ასევე საკუთარი აზრის და მის ხელთ არსებული ინფორმაციის გამოთქმის.
- იმ მოსწავლეთა აზრისა და ენის ინტეგრირებას უწყობს ხელს, რომელთაც განსხვავებული (სხვადასხვა) სწავლის სტილი აქვთ.
- უფრო ხელმისაწვდომს ხდის ნებისმიერი სახის (ესოდენ რთულ, სპეციფიკურ და უცხო) ინფორმაციას (სასწავლო საგანს).

რას უნდა მივაქციოთ ყურადღება გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენების დროს?

- ყურადღება უნდა მიექცეს მთავარ ინფორმაციას, ცნებებს, აზრებს: მთავარი უნდა გამოიკვეთოს (უფრო დიდი ასოები ან ნახატები, უფრო მკვეთრი ფერით გახაზული ან გაფერადებული), ნაკლებად მნიშვნელოვანი უფრო პატარა ასოებით, ან სხვანაირად უნდა დაიწეროს (წერის მიმართულების შეცვლა შეიძლება).
- ხელი შეუწყვეთ ცნებების და ზოგადი სახელების განვითარებას!
- გრაფიკული ორგანიზატორები გვიჩვენებენ მთავარ აზრს, შესაბამისი ლექსიკის დახმარებით. დაეხმარეთ მოსწავლეებს ცნებების შემადგენელი ნაწილების (ატრიბუტების) დანახვაში. მიზანი არის გაგება და სწავლა, ამიტომ გამოიყენეთ ისეთი სიტყვების მარაგი, რომლებიც განმარტავს, აზუსტებს, ილუსტრირებას უკეთებს ინფორმაციას.
- ხშირად გამოიყენეთ წერა, კითხვა, აზროვნება!
- მოსწავლეებს რომ გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენება ან შედგენა შეეძლოთ, მათ ბევრი უნდა იკითხოთ, იფიქრონ და წერონ. როცა მოსწავლეები გრაფიკულად

ასახვევნი ინფორმაციას ან კამათობენ მის შესახებ, მათ უწევთ მასალის გადაკითხვა, ერთმანეთში მოლაპარაკება, საუბარი, დამტკიცება, შესაბამისად ხედავენ მოვლენათა ურთიერთ კავშირს, ურთიერთობას, მოვლენების განვითარებას, მიზეზებსა და შედეგებს.

- წერა ეხმარება და ხელშემწყობია დაგეგმარებისა და განხილვისა!
- გრაფიკული ორგანიზატორები ეფექტური საშუალებაა დისკუსიის პრინციპით მუშაობის, გეგმის შედგენის, წერის ორგანიზების დროს. ყველაფრის ჩაწერის შემდეგ შეგვიძლია ნაშრომის შინაარსის დაჯგუფება და გადახარისხება.
- განავითარეთ მიმდინარე დისკუსია!
- გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენება აზრებს მიმართულებას აძლევს. მოსწავლეები ავტენტურ ენას ხმარობენ - ინტერპრეტირების, ანალიზის, პრობლემის გადაწყვეტის, დათანხმების, არდათანხმების, თანამშრომლობის, შეცდომების დაშვების დროს - სასწავლო მასალიდან რომელიმე სპეციფიკური თემის შესწავლის პროცესში.
- ინსტრუქციების ან გრაფიკული ორგანიზატორების მიცემის დროს თქვენ ეხმარებით დაგეგმვაში.
- გრაფიკული ორგანიზატორების გამოყენებით მასწავლებელი მოსწავლეებს აჩვენებს მთავარს რაიმე თემის, ცნების შესახებ და ხერხს, თუ როგორ შეიძლება ახალი ინფორმაციის ათვისება. იგი ფაქტობრივად რჩევას ან ინსტრუქციას იძლევა, თუ როგორ შეიძლება სწავლის გაგრძელება (როგორ შეიძლება ამ თემის ათვისება).
- გრაფიკული ორგანიზატორები შეფასების ინსტრუმენტია. გრაფიკული ორგანიზატორები მოსწავლის ცოდნის, შეგნების, სწავლის, ფიქრის დონის ობიექტურად შეფასების შესაძლებლობას იძლევა.

არსებობს გრაფიკული ორგანიზატორების რამდენიმე სახე, კერძოდ: იერარქიული, კონცეპტუალური, თანმიმდევრული, ციკლური.

იერარქიული ხერხი

ეს ხერხი თავის თავში ძირითად ცნებებს, კატეგორიებს, დონეებს, საფეხურებსა და მათ ქვედანაყოფებს მოიცავს. მას იყენებენ განსაზოგადებლად და კლასიფიცირებისთვის.

მაგალითი:

ცხოველები

შინაური

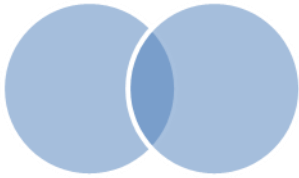
↓
ძროხა
ცხვარი
ღორი
თხა
ძაღლი

გარეული

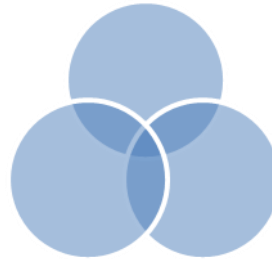
↓
ლომი
დათვი
მგელი
ტურა
ვეფხვი

კონცეპტუალური ხერხი

კონცეპტუალური გრაფიკული ორგანიზატორის სახეობებია ვენის დიაგრამა და ეგრეთ წოდებული „სამყურას ფოთლის“ დიაგრამა.

ვენის დიაგრამა

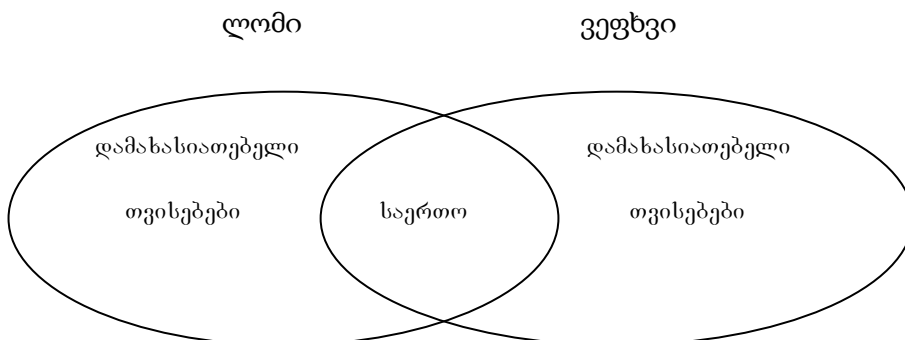

„სამყურას ფოთლის“ დიაგრამა

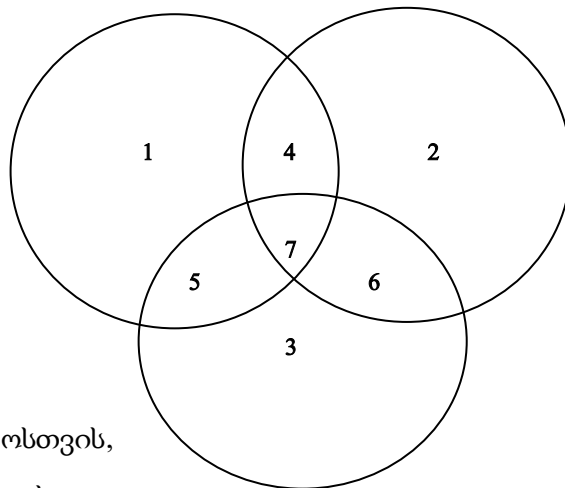
ვენის დიაგრამას, ჩვეულებრივ, იყენებენ ორი სხვადასხვა წყაროდან მიღებული ერთი ფაქტის, მოვლენის, პრობლემის, ტექსტის და ა.შ. შესახებ ინფორმაციის შესადარებლად. ინფორმაციას აჯგუფებენ: მსგავსი და განსხვავებული.

თუ ადარებენ სამ სხვადასხვა ობიექტს, იკვეთება „სამყურას ფოთლის“ დიაგრამა.

მაგალითები:

შეადარეთ კავკასიის სამი ქვეყანა: დაწერეთ, რა არის მათთვის საერთო:

1. – საქართველოსთვის,
2. – სომხეთისთვის,
3. – აზერბაიჯანისთვის,
4. – საქართველოსა და სომხეთისთვის,
5. – საქართველოსა და აზერბაიჯანისთვის,
6. – სომხეთისა და აზერბაიჯანისთვის,
7. – საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანისთვის.

ინფორმაციის მოწესრიგების თანმიმდევრული ხერხი ითვალისწინებს მოვლენების, სიტყვების ქრონოლოგიის მიხედვით მოწესრიგებას – დასაწყისიდან ბოლომდე, მოვლენების წარმოშობის მიზეზების და შედეგების ურთიერთკავშირის გათვალისწინებით, საბოლოო პროდუქტის შედგენის პროცესში, პრობლემის გადაწყვეტის კავშირები – ყოველთვის სწორხაზოვნად.

1. მაგალითი:

ზღაპარ „წითელქუდას“ მოვლენების თანმიმდევრობის დაწერა!

1.	წითელქუდა გაემგზავრა ბებიასთან, რომელიც ავადაა.
2.	მგელთან შეხვედრა ტყეში.
3.	მგელი და ბებია.
4.	წითელქუდას გაოცება და შეცვლილ ბებიასთან საუბარი.
5.	მონადირე კლავს მგელს.
6.	გადარჩენილი ბებია ისევ წითელქუდასთან ერთად არის.
7.	ის, რაც წითელქუდამ ამ ამბის შედეგად ისწავლა.

ენისა და საგნის ინტეგრირებული სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების საბაზო და საშუალო საფეხურებზე, „საიმედო“, თბილისი, 2010 (გეოგრაფიის, ისტორიისა და სამოქალაქო განათლების მიმართულება; გვ. 48-55.